

Стріховський Дмитро. Інституційні чинники розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока. *Економічний дискурс*. 2026. Випуск 1. С. 360-369.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2026-1-33>

УДК 338.43 : 637.1 : 330.341.1 : 334.7
JEL Classification L26, O17, Q13, P32, Q18

Стріховський Дмитро

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

E-mail: dstrikhovskiy@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4181-8573

ІНСТИТУЦІЙНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА ТА ПЕРЕРОБКИ МОЛОКА

Анотація

Вступ. Розвиток підприємництва у сфері виробництва та переробки молока є важливою складовою забезпечення продовольчої безпеки, соціально-економічного розвитку сільських територій та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України. Водночас сучасне функціонування молочного бізнесу відбувається в умовах посилення воєнних ризиків, логістичних обмежень, нестабільності ринкового середовища та необхідності адаптації до європейських стандартів якості й безпечності продукції.

Методи. У процесі дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Теоретичні засади розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока досліджено із застосуванням методів наукового узагальнення, інституційного аналізу та системного підходу. Для оцінювання сучасного стану молочного бізнесу, виявлення інституційних проблем і тенденцій розвитку галузі використано методи економічного аналізу, статистичного порівняння, монографічний та аналітичний методи. Обґрунтування напрямів удосконалення інституційного середовища молочного бізнесу здійснювалося із застосуванням структурно-логічного методу, методів абстрагування та прогнозування.

Результати. У статті досліджено вплив інституційних чинників на розвиток підприємництва у сфері виробництва та переробки молока та визначено основні проблеми функціонування молочного бізнесу в умовах воєнних і євроінтеграційних викликів. Встановлено, що ефективність розвитку молочної галузі значною мірою залежить від рівня державної підтримки, розвитку кооперації, цифровізації виробничих процесів, доступу до фінансових ресурсів та гармонізації стандартів із вимогами ЄС. Обґрунтовано пріоритетні напрями вдосконалення інституційного середовища молочного бізнесу, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності галузі, розвиток ланцюгів доданої вартості та зміцнення продовольчої безпеки України.

Перспективи. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні механізмів цифровізації молочного бізнесу, удосконаленні інструментів державної підтримки та формуванні інтегрованих ланцюгів доданої вартості у сфері виробництва та переробки молока. Особливої актуальності набувають дослідження ESG-орієнтованих моделей розвитку молочної галузі, адаптації підприємств до вимог ЄС та підвищення ефективності кооперативних форм господарювання в умовах воєнних і євроінтеграційних трансформацій.

Ключові слова: молочний бізнес, підприємництво, молочне скотарство, переробка молока, інституційне середовище, кооперація, ланцюги доданої вартості, державна підтримка.

Вступ.

Розвиток підприємництва у сфері виробництва та переробки молока є важливою складовою забезпечення продовольчої безпеки, соціально-економічного розвитку сільських територій та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору України. Молочна галузь формує значну частку агропродовольчого ринку, забезпечує зайнятість населення та створює умови для розвитку суміжних галузей економіки.

Водночас сучасне функціонування молочного бізнесу відбувається в умовах посилення воєнних ризиків, логістичних обмежень, нестабільності ринкового середовища та необхідності адаптації до європейських стандартів якості й безпечності продукції. За таких умов особливого значення набуває формування ефективного інституційного середовища, здатного забезпечити стійкість підприємницької діяльності, розвиток коопераційних зв'язків та модернізацію виробництва.

Інституційні чинники визначають правила функціонування ринку, рівень трансакційних витрат, доступ до фінансових ресурсів, ефективність державної підтримки та рівень інтеграції учасників молочного ринку у ланцюги доданої вартості. Саме тому дослідження інституційних аспектів розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока є актуальним і має важливе практичне значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У наукових працях Д. Норта, О. Вільямсона, Ф. Фукуями, М. Ібатулліна, І. Свиноуса, О. Шуст, В. Карпенка, В. Антощенкової та інших дослідників розглядаються інституційні, організаційно-економічні та інноваційні аспекти розвитку молочного бізнесу, зокрема проблеми кооперації, модернізації виробництва, цифровізації та формування ланцюгів доданої вартості. Значна увага у наукових публікаціях приділяється питанням підвищення конкурентоспроможності молочної галузі, адаптації до стандартів ЄС та забезпечення стійкості функціонування підприємств в умовах воєнних і економічних викликів.

Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання формування інтегрованих і цифрово орієнтованих ланцюгів доданої вартості у молочному бізнесі, розвитку ESG-орієнтованих моделей управління та механізмів підвищення ефективності взаємодії між учасниками молочного ринку.

Мета.

Метою статті є дослідження інституційних чинників розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока та визначення напрямів удосконалення інституційного середовища молочного бізнесу України.

Методологія дослідження.

У процесі дослідження використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання. Теоретичні засади розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока досліджено із застосуванням методів наукового узагальнення, інституційного аналізу та системного підходу. Для оцінювання сучасного стану молочного бізнесу, виявлення інституційних проблем і тенденцій розвитку галузі використано методи економічного аналізу, статистичного порівняння, монографічний та аналітичний методи. Обґрунтування напрямів удосконалення інституційного середовища молочного бізнесу здійснювалося із застосуванням структурно-логічного методу, методів абстрагування та прогнозування.

Результати.

Інституційне середовище розвитку підприємництва у молочному бізнесі охоплює сукупність формальних і неформальних інституцій, які визначають умови функціонування суб'єктів господарювання, характер економічної взаємодії між учасниками ринку, доступ до ресурсів, рівень

конкуренції та механізми державного регулювання. У межах інституційної теорії інституції розглядаються як система правил і норм, що формують поведінку економічних агентів та впливають на ефективність функціонування ринку.

На думку Д. Норта, інституції є створеними суспільством правилами взаємодії, які знижують рівень невизначеності та сприяють стабілізації економічних відносин [1]. У сфері виробництва та переробки молока інституційне середовище формує передумови для розвитку підприємництва, кооперації, інвестиційної діяльності та інтеграції учасників ринку у ланцюги доданої вартості.

Важливе значення у функціонуванні молочного бізнесу мають формальні інституції, які забезпечують нормативно-правове та організаційно-економічне регулювання галузі. До них належать державна аграрна політика, система нормативно-правового регулювання, стандарти якості та безпечності продукції, фінансово-кредитні механізми підтримки, податкова система, а також інституції державного контролю та сертифікації.

Важливу роль відіграє державне регулювання молочної галузі, яке охоплює механізми бюджетної підтримки, стимулювання інвестиційної діяльності, підтримки сімейних фермерських господарств і кооперативів, а також контроль за дотриманням санітарно-ветеринарних вимог. В умовах євроінтеграції особливого значення набуває гармонізація національного законодавства із вимогами ЄС, що передбачає впровадження систем HACCP, міжнародних стандартів якості та цифрової простежуваності молочної продукції.

Значний внесок у дослідження впливу інституцій на економічний розвиток зробили представники неінституціональної економічної теорії. Зокрема, О. Вільямсон підкреслював, що ефективність функціонування ринку значною мірою залежить від здатності інституцій мінімізувати трансакційні витрати [2]. Для молочного бізнесу це має особливе значення через складність взаємодії між виробниками молока, переробними підприємствами, логістичними структурами та торговельними мережами. Недосконалість інституційного забезпечення призводить до зростання витрат на укладання контрактів, транспортування, контроль якості продукції та реалізацію готової продукції.

Поряд із формальними інституціями важливу роль у розвитку підприємництва у молочної галузі відіграють неформальні інституції, які суттєво впливають на рівень кооперації та ефективність економічної взаємодії між учасниками ринку. До них належать рівень довіри між учасниками ринку, ділова культура, коопераційні зв'язки, соціальний капітал та підприємницькі традиції сільських територій.

На думку Ф. Фукуями, високий рівень суспільної довіри є важливою передумовою економічного розвитку та формування ефективних підприємницьких структур [3]. У молочному бізнесі це проявляється через готовність виробників до кооперації, участі у спільних інвестиційних проектах, розвитку партнерських відносин та інтеграції у сучасні ланцюги доданої вартості.

Незважаючи на наявність окремих позитивних тенденцій, розвиток підприємництва у сфері виробництва та переробки молока стримується низкою інституційних проблем. Серед них – нестабільність інституційного середовища, недостатній рівень державної підтримки, складність доступу до фінансових ресурсів, високі трансакційні витрати та недостатній розвиток кооперативного руху. Военні ризики, пошкодження інфраструктури, логістичні обмеження та зростання виробничих витрат додатково посилюють інституційні диспропорції у функціонуванні молочного бізнесу.

За таких умов ефективність розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока значною мірою залежить від якості інституційного середовища, яке повинно забезпечувати стабільність економічних відносин, підтримку інноваційної діяльності, розвиток кооперації, доступ до фінансових ресурсів та інтеграцію суб'єктів господарювання у конкурентоспроможні ланцюги доданої вартості.

Однією з основних проблем розвитку молочного підприємництва в Україні є нестабільність інституційного середовища, що проявляється у частій зміні механізмів державної підтримки,

недостатньому рівні доступу до фінансових ресурсів, високих транзакційних витратах та складності адаптації до міжнародних стандартів якості й безпечності продукції. Нестабільність регуляторної політики ускладнює процес довгострокового планування діяльності підприємств молочної галузі, стримує інвестиційну активність та знижує рівень економічної стійкості виробників молока і молокопереробних підприємств [4]. Особливо гостро ці проблеми проявляються в умовах воєнної економіки, що характеризуються логістичними обмеженнями, зростанням цін на енергоносії, корми та матеріально-технічні ресурси.

За даними Державної служби статистики України, упродовж останніх років спостерігається тенденція до скорочення поголів'я великої рогатої худоби та зменшення кількості суб'єктів господарювання, що займаються виробництвом молока. Станом на початок 2025 р. поголів'я корів в Україні було майже вдвічі меншим, порівняно з показниками 2010 р., що негативно впливає на сировинну базу молокопереробної промисловості. Водночас зростання виробничих витрат призводить до підвищення собівартості молока. За оцінками профільних асоціацій, у 2024 р. витрати на корми та енергоносії формували понад 60% собівартості виробництва молока у промислових господарствах.

Складність доступу до фінансових ресурсів є ще одним суттєвим інституційним бар'єром розвитку молочного підприємництва. Високі кредитні ставки, недостатній рівень заставного забезпечення та обмежений доступ малих виробників до банківського фінансування стримують модернізацію виробництва та впровадження інноваційних технологій [5]. У результаті значна частина малих і середніх виробників не має можливості оновлювати обладнання, впроваджувати сучасні системи доїння, охолодження молока та автоматизованого управління виробничими процесами.

У цьому контексті суттєвий вплив на розвиток підприємництва у сфері виробництва молока має система державної підтримки. Ефективне функціонування молочного бізнесу потребує реалізації програм компенсації вартості обладнання, підтримки сімейних фермерських господарств, стимулювання кооперації та розвитку інвестиційної діяльності. Особливо важливим є забезпечення доступу малих і середніх виробників до пільгового кредитування та грантових програм.

Важливим інструментом підтримки аграрного підприємництва є державна програма «Доступні кредити 5–7–9%», яка дозволяє суб'єктам господарювання залучати фінансові ресурси на пільгових умовах. За інформацією Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2024 р. значна частина пільгових кредитів була спрямована саме на підтримку тваринництва та переробної промисловості. Крім того, державою реалізуються програми підтримки сімейних фермерських господарств, компенсації вартості вітчизняної техніки та обладнання, а також грантові програми для розвитку переробних підприємств.

Позитивний вплив на розвиток молочного підприємництва має стимулювання кооперативного руху. Створення молочних кооперативів дозволяє дрібним виробникам зменшити транзакційні витрати, покращити якість молока, забезпечити централізоване охолодження та транспортування продукції. У країнах ЄС через кооперативи реалізується понад 50–60% молочної продукції, тоді як в Україні рівень кооперації у молочному секторі залишається значно нижчим. Це свідчить про необхідність удосконалення інституційних механізмів підтримки кооперативних форм господарювання [6].

Важливого значення набуває також підтримка інвестиційної діяльності у молочній галузі. Модернізація тваринницьких комплексів, впровадження енергоефективних технологій, автоматизованих систем доїння та цифрового моніторингу виробничих процесів потребують значних фінансових ресурсів. За оцінками експертів, будівництво сучасної молочної ферми потребує інвестицій у розмірі від 5 до 10 тис. дол. США на одне скотомісце, що для більшості малих виробників є фінансово недоступним без державної підтримки та механізмів пільгового кредитування.

У сучасних умовах підвищення ефективності інституційного забезпечення розвитку

молочного підприємництва потребує формування стабільної державної політики підтримки галузі, удосконалення фінансово-кредитних механізмів, стимулювання кооперації, розвитку цифрової інфраструктури та адаптації системи регулювання до вимог європейського ринку.

Важливим інституційним чинником розвитку молочного бізнесу є кооперація, яка забезпечує об'єднання ресурсів дрібних виробників, підвищення ефективності господарювання та формування стійких економічних зв'язків між учасниками ринку. В умовах структурної трансформації аграрного сектору та посилення конкуренції кооперативні форми господарювання відіграють важливу роль у розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока, особливо для малих і середніх виробників.

Формування молочних кооперативів дозволяє зменшити трансакційні витрати, підвищити якість молока та забезпечити інтеграцію дрібних виробників у сучасні ланцюги доданої вартості. Кооперативні моделі сприяють розвитку спільної логістики, охолодження молока, закупівлі обладнання, ветеринарного обслуговування та реалізації продукції. Завдяки кооперації виробники отримують можливість консолідувати обсяги виробництва, формувати більші товарні партії продукції та посилювати власні переговорні позиції у взаємодії з переробними підприємствами й торговельними мережами.

Особливо важливого значення кооперація набуває в умовах домінування дрібнотоварного виробництва молока. За даними Державної служби статистики України, у 2024 р. близько 65% поголів'я корів утримувалося у господарствах населення, хоча їх частка у структурі товарного молока поступово скорочується. Водночас саме дрібні виробники часто мають обмежений доступ до фінансових ресурсів, сучасних технологій та організованих каналів збуту продукції. Низький рівень технічного оснащення та відсутність систем охолодження молока у господарствах населення негативно впливають на якість сировини та її конкурентоспроможність [7].

Розвиток кооперативного руху дозволяє вирішувати значну частину зазначених проблем. Молочні кооперативи забезпечують централізований збір і охолодження молока, що сприяє підвищенню його якості відповідно до вимог переробних підприємств та стандартів ЄС. За оцінками профільних асоціацій, використання сучасних систем охолодження дозволяє зменшити втрати молока на 15–20% та підвищити закупівельну ціну продукції в середньому на 10–15%. Крім того, кооперативна модель дозволяє скоротити логістичні витрати до 20% завдяки спільному транспортуванню продукції та централізованому постачанню матеріально-технічних ресурсів.

Світовий досвід свідчить про високу ефективність кооперативних моделей у молочному бізнесі. У країнах Європейського Союзу через молочні кооперативи реалізується понад 50–60% молочної продукції, а в Данії, Нідерландах та Фінляндії цей показник перевищує 80%. Саме кооперативи є основою функціонування багатьох провідних молочних компаній ЄС, забезпечуючи інтеграцію виробництва, переробки та збуту продукції.

В Україні рівень розвитку кооперативного руху у молочному секторі залишається недостатнім. За інформацією Міністерства аграрної політики та продовольства України, станом на 2024 р. в Україні функціонувало близько 1,3 тис. сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, з яких лише частина спеціалізувалася на молочному напрямі. Частка молока, що реалізується через кооперативні структури, залишається незначною, порівняно з європейськими країнами. Основними причинами цього є недостатня державна підтримка, низький рівень довіри між виробниками, обмежений доступ до фінансування та недостатній рівень управлінської підготовки учасників кооперативів.

Важливу роль у розвитку кооперації відіграє державна підтримка та міжнародні програми розвитку аграрного сектору. Упродовж останніх років в Україні реалізовувалися програми підтримки сільськогосподарських кооперативів за участю міжнародних організацій та донорських фондів, спрямовані на закупівлю обладнання для охолодження молока, створення молочних пунктів збору та розвиток дорадчої підтримки. За оцінками науковців, створення одного сучасного пункту охолодження молока дозволяє обслуговувати від 50 до 100 домогосподарств та забезпечувати

щоденний збір кількох тонн якісної молочної сировини [8].

У сучасних умовах кооперація є не лише інструментом економічної інтеграції дрібних виробників, але й важливим чинником соціально-економічного розвитку сільських територій. Розвиток молочних кооперативів сприяє створенню робочих місць, підвищенню доходів населення, формуванню локальної інфраструктури та зміцненню економічної стійкості територіальних громад. З огляду на це, подальший розвиток кооперативного руху у молочному бізнесі потребує вдосконалення інституційного середовища, розширення фінансової підтримки, стимулювання інвестиційної діяльності та підвищення рівня довіри між учасниками ринку.

В умовах євроінтеграції особливого значення набуває гармонізація національного законодавства із вимогами ЄС, оскільки саме відповідність європейським стандартам визначає рівень конкурентоспроможності української молочної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках [9]. Адаптація до нормативно-правових вимог Європейського Союзу передбачає модернізацію виробничих процесів, впровадження систем управління якістю та безпечністю продукції, цифрової простежуваності виробництва і міжнародної сертифікації підприємств молочної галузі.

Особливу роль у цьому процесі відіграє впровадження системи HACCP, яка базується на принципах аналізу небезпечних факторів та контролю критичних точок у виробничому процесі. Використання систем HACCP дозволяє забезпечити контроль якості молочної продукції на всіх етапах виробничого ланцюга – від виробництва сировини до реалізації готової продукції кінцевому споживачу. Відповідно до вимог законодавства України, гармонізованого із нормами ЄС, впровадження систем HACCP є обов'язковим для підприємств харчової промисловості, зокрема й молокопереробних підприємств.

За даними Держпродспоживслужби, у 2024 р. більшість великих молокопереробних підприємств України вже працювали відповідно до систем HACCP, однак рівень впровадження сучасних систем контролю якості серед малих виробників та фермерських господарств залишався значно нижчим.

Водночас адаптація до європейських стандартів потребує значних інвестицій у модернізацію обладнання, лабораторний контроль, системи охолодження молока та автоматизацію виробничих процесів. За оцінками експертів молочної галузі, модернізація середнього молокопереробного підприємства відповідно до вимог ЄС може потребувати інвестицій у межах 1–3 млн євро залежно від масштабів виробництва та рівня технологічного оснащення. Для дрібних виробників додатковим викликом є необхідність оновлення доїльного обладнання, систем охолодження та створення належних санітарно-гігієнічних умов виробництва молока.

Інституційний розвиток молочного бізнесу тісно пов'язаний із цифровізацією аграрного сектору, яка поступово стає важливим чинником підвищення ефективності підприємницької діяльності. Використання цифрових платформ, електронного документообігу, автоматизованих систем управління виробництвом і цифрового моніторингу логістики сприяє підвищенню прозорості ринку, оптимізації виробничих витрат та покращенню управлінських процесів.

У сучасному молочному бізнесі активно впроваджуються автоматизовані системи доїння, цифровий моніторинг стану тварин, сенсорні технології контролю якості молока, GPS-моніторинг транспорту та програмні комплекси управління фермою. За даними міжнародних аналітичних досліджень, використання цифрових систем управління у молочному скотарстві дозволяє зменшити витрати кормів на 10–12%, скоротити витрати праці до 20% та підвищити продуктивність молочного стада на 15–20% [10]. Крім того, автоматизовані системи доїння забезпечують підвищення якості молока та зниження ризиків бактеріального забруднення продукції.

Суттєве значення має також розвиток цифрових платформ збуту продукції та електронної комерції. Використання електронних торговельних майданчиків, цифрових сервісів управління поставками та онлайн-платформ взаємодії між виробниками, переробниками і торговельними мережами сприяє скороченню трансакційних витрат та підвищенню ефективності логістики.

Попри позитивні тенденції, рівень цифровізації молочного бізнесу в Україні залишається нерівномірним. Великі аграрні компанії та промислові молочні комплекси активніше впроваджують сучасні цифрові технології, тоді як більшість малих виробників має обмежений доступ до цифрової інфраструктури через нестачу фінансових ресурсів, недостатній рівень цифрових компетенцій та слабкий розвиток сільської інтернет-інфраструктури [11].

Суттєве значення для розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока має функціонування ефективної ринкової інфраструктури, яка забезпечує безперервність виробничо-збутових процесів, зниження транзакційних витрат та підвищення конкурентоспроможності продукції. Розвиток логістичних центрів, систем охолодження та транспортування молока, сучасних каналів збуту і торговельних платформ дозволяє скоротити втрати продукції, підвищити її якість та забезпечити стабільність постачання на внутрішній і зовнішній ринки.

Для молочного бізнесу особливе значення має розвиток інфраструктури первинного збору та охолодження молока, оскільки якість сировини безпосередньо впливає на ефективність переробки та конкурентоспроможність готової продукції. Водночас у значній частині дрібних виробників відсутній доступ до сучасного холодильного обладнання, що обмежує можливості реалізації якісної молочної сировини.

Важливу роль у функціонуванні молочного бізнесу відіграє транспортно-логістична інфраструктура. Молочна продукція характеризується високою чутливістю до умов транспортування та потребує дотримання температурного режиму на всіх етапах логістичного ланцюга. Розвиток спеціалізованого транспорту, логістичних центрів та сучасних систем зберігання дозволяє скоротити втрати продукції та забезпечити ефективне постачання молока і молочних продуктів до переробних підприємств і торговельних мереж.

Сучасна ринкова інфраструктура також передбачає розвиток цифрових торговельних платформ, електронної комерції та інтегрованих систем управління поставками. Використання цифрових сервісів дозволяє оптимізувати взаємодію між виробниками, переробниками та торговельними мережами, скоротити транзакційні витрати та підвищити прозорість ринку.

Водночас воєнні ризики суттєво посилили проблеми функціонування молочної галузі та негативно вплинули на розвиток підприємництва у сфері виробництва та переробки молока. Пошкодження транспортної, енергетичної та складської інфраструктури ускладнили логістичні процеси та підвищили витрати суб'єктів господарювання. За оцінками Міністерства аграрної політики та продовольства України, у 2022–2024 рр. частина тваринницьких комплексів і молокопереробних підприємств зазнала пошкоджень або була змушена скоротити обсяги виробництва через воєнні дії та порушення логістичних ланцюгів.

Суттєвою проблемою стало зростання вартості енергоносіїв та транспортних послуг. У 2024 р. витрати на електроенергію та паливно-мастильні матеріали для підприємств молочної галузі зросли у кілька разів, порівняно з довоєнним періодом, що призвело до підвищення собівартості виробництва та переробки молока.

Додатковим викликом для молочного бізнесу став дефіцит трудових ресурсів, спричинений міграційними процесами, мобілізацією населення та скороченням чисельності працівників у сільській місцевості. За даними Державної служби статистики України, упродовж останніх років спостерігається скорочення чисельності зайнятого населення у сільському господарстві, що негативно впливає на функціонування трудомістких галузей, зокрема молочного скотарства. Особливо гостро проблема кадрового дефіциту проявляється у сфері обслуговування тваринницьких комплексів, ветеринарного забезпечення та логістики.

Воєнні ризики також негативно вплинули на інвестиційну активність у молочній галузі. Частина підприємств змушена відкладати модернізацію виробництва та оновлення обладнання через високий рівень економічної невизначеності та складність доступу до фінансових ресурсів. Це стримує впровадження сучасних технологій, цифровізацію виробничих процесів та розвиток

інфраструктури молочного бізнесу.

За таких умов підвищення ефективності функціонування ринкової інфраструктури потребує комплексної державної підтримки, модернізації логістичних систем, розвитку кооперації, стимулювання інвестиційної діяльності та впровадження цифрових технологій управління ланцюгами постачання. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню стійкості молочного бізнесу та формуванню конкурентоспроможної моделі розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока.

За таких умов пріоритетними напрямками вдосконалення інституційного середовища молочного бізнесу є забезпечення стабільності державної аграрної політики, розвиток кооперативного руху, підтримка інноваційної модернізації підприємств, стимулювання цифровізації виробництва, удосконалення механізмів фінансово-кредитної підтримки, гармонізація стандартів із вимогами ЄС та розвиток експортної інфраструктури молочної галузі.

Висновки і перспективи.

Інституційні чинники відіграють визначальну роль у розвитку підприємництва у сфері виробництва та переробки молока, оскільки формують умови функціонування ринку, рівень інвестиційної активності, доступ до ресурсів та ефективність взаємодії учасників молочного бізнесу. Сучасний розвиток молочної галузі України супроводжується впливом воєнних, економічних та інституційних викликів, що потребують удосконалення системи державного регулювання та підтримки підприємництва.

Важливого значення в сучасних умовах набуває формування стійкої ринкової інфраструктури, розвиток кооперативних форм господарювання та впровадження цифрових технологій управління виробничими і логістичними процесами. Підвищення ефективності функціонування молочного бізнесу значною мірою залежить від здатності суб'єктів господарювання адаптуватися до змін ринкового середовища, забезпечувати відповідність міжнародним стандартам якості та інтегруватися у сучасні ланцюги доданої вартості.

Особливої актуальності набуває гармонізація національного законодавства із вимогами ЄС, що створює передумови для розширення експортного потенціалу молочної галузі та підвищення конкурентоспроможності української молочної продукції. Водночас ефективна реалізація євроінтеграційних процесів потребує активізації інвестиційної діяльності, модернізації матеріально-технічної бази підприємств та розширення доступу малих і середніх виробників до фінансово-кредитних ресурсів.

Пріоритетними напрямками розвитку молочного бізнесу є модернізація виробництва, розвиток кооперації, цифровізація бізнес-процесів, гармонізація стандартів із вимогами ЄС та стимулювання інноваційної діяльності. Формування ефективного інституційного середовища сприятиме підвищенню стійкості молочного підприємництва, розвитку сільських територій та зміцненню продовольчої безпеки України.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні механізмів цифровізації молочного бізнесу, удосконаленні інструментів державної підтримки та формуванні інтегрованих ланцюгів доданої вартості у сфері виробництва та переробки молока. Особливої актуальності набувають дослідження ESG-орієнтованих моделей розвитку молочної галузі, адаптації підприємств до вимог ЄС та підвищення ефективності кооперативних форм господарювання в умовах воєнних і євроінтеграційних трансформацій.

Список використаних джерел

1. North D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 152 p.
2. Williamson O. E. *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. New York : Free Press, 1985. 450 p.
3. Fukuyama F. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York : Free Press, 1995. 457 p.

p.

4. Нікітченко С., Гуменюк В., Карпенко В., Андрушко В. Ризики та перспективи підприємницької діяльності у сфері виробництва молока. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2025. №1. С. 504–512. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-67>.
5. Антощенкова В. В. Сучасний стан молочного скотарства в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, №2. С. 25–32. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-2-3>.
6. Ібатуллін М. І., Гривківська О. В., Карпенко В., Свиноус Н. Організаційно-економічні засади розвитку кооперації на ринку молока в Україні в умовах євроінтеграції. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. №21. С. 252–259. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-322-21-42>.
7. Шуст О. А., Свиноус І. В., Ібатуллін М. І., Сіра Ю. В., Артімонова І. В. Організаційно-економічні засади функціонування молочного скотарства в умовах воєнного стану в Україні. *Продовольчі ресурси*. 2023. Т. 11, №20. С. 265–273. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2023-20-25>.
8. Свиноус І. В., Микитюк Д. М. Організаційно-економічні засади розвитку мережі молокозаготівельних пунктів. *Економіка та управління АПК*. 2015. №2. С. 27–31.
9. Ібатуллін І., Карпенко В., Стріховський Д., Андрушко В. Інституційне забезпечення експортної спроможності молочного скотарства України. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2025. №2. С. 294–302. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-16-39>.
10. FAO. *Digital Technologies in Agriculture and Rural Areas – Briefing Paper*. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2021. URL: <https://www.fao.org>. (дата звернення: 02.03.2026).
11. Шуст О., Свиноус І., Ібатуллін М., Андрушко В. Холдинізація в молочному скотарстві та її вплив на продовольчу безпеку України. *Сталій розвиток економіки*. 2025. №6 (57). С. 196–204. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-28>

Статтю отримано: 06.03.2026 / Рецензування 21.04.2026 / Прийнято до друку: 30.04.2026

Dmytro Strikhovskiy
Postgraduate Student
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine
E-mail: dstrikhovskiy@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4181-8573

INSTITUTIONAL FACTORS OF ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE FIELD OF MILK PRODUCTION AND PROCESSING

Abstract

Introduction. The development of entrepreneurship in the field of milk production and processing is an important component of ensuring food security, socio-economic development of rural areas and increasing the competitiveness of the agricultural sector of Ukraine. At the same time, the modern functioning of the dairy business takes place in conditions of increased military risks, logistical restrictions, instability of the market environment and the need to adapt to European standards of quality and product safety.

Methods. In the research process, a set of general scientific and special methods of scientific knowledge was used. The theoretical foundations of the development of entrepreneurship in the field of milk production and processing were investigated using the methods of scientific generalization, institutional analysis and a systems approach. To assess the current state of the dairy business, identify institutional problems and trends in the development of the industry, methods of economic analysis, statistical comparison, monographic and analytical methods were used. Substantiation of directions for improving the institutional environment of the dairy business was carried out using the structural-logical method, methods of abstraction and forecasting.

Results. The article examines the impact of institutional factors on the development of entrepreneurship in the field of milk production and processing and identifies the main problems of the functioning of the dairy business in the context of military and European integration challenges. It is established that the effectiveness of the development of the dairy industry largely depends on the level of state support, the development of cooperation, the digitalization of production processes, access to financial resources and the harmonization of standards with EU requirements. The priority areas for improving the institutional environment of the dairy business are substantiated, aimed at increasing the competitiveness of the industry,

developing value-added chains and strengthening the food security of Ukraine.

Discussion. Prospects for further research include the development of mechanisms for digitalization of the dairy business, improvement of state support instruments, and formation of integrated value chains in the field of milk production and processing. Of particular relevance are studies of ESG-oriented models of development of the dairy industry, adaptation of enterprises to EU requirements, and increasing the efficiency of cooperative forms of management in the context of military and European integration transformations.

Keywords: dairy business, entrepreneurship, dairy farming, milk processing, institutional environment, cooperation, value added chains, state support.

References

1. North, D.C. (1990). Institutions, institutional change and economic performance. Cambridge : Cambridge University Press.
2. Williamson, O.E. (1985). The economic institutions of capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting. New York : Free Press.
3. Fukuyama, F. (1995). Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. New York: Free Press.
4. Nikitchenko, S., Humeniuk, V., Karpenko, V., & Andrushko, V. (2025). Ryzky ta perspektyvy pidpriyemnytskoi diialnosti u sferi vyrobnytstva moloka [Risks and prospects of entrepreneurial activity in milk production]. Modeling the Development of the Economic Systems, 1, 504–512. <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-15-67>. [in Ukr.].
5. Antoshchenkova, V.V. (2020). Suchasnyi stan molochnoho skotarstva v Ukraini [Current state of dairy cattle breeding in Ukraine]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky* [Ukrainian Journal of Applied Economics], 5, 2, 25–32. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-2-3>. [in Ukr.].
6. Ibatullin, M.I., Hrykivska, O.V., Karpenko, V., & Svyynous, N. (2023). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady rozvytku kooperatsii na rynku moloka v Ukraini v umovakh yevrointehratsii [Organizational and economic principles of cooperation development in the milk market of Ukraine under European integration]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu* [Herald of Khmelnytskyi National University], 21, 252–259. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-322-21-42>. [in Ukr.].
7. Shust, O.A., Svyynous, I.V., Ibatullin, M.I., Sira, Yu.V., & Artimonova, I.V. (2023). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady funktsionuvannya molochnoho skotarstva v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [Organizational and economic principles of dairy cattle breeding functioning under martial law in Ukraine]. *Prodovolchi resursy* [Food Resources], 11, 20, 265–273. <https://doi.org/10.31073/foodresources2023-20-25>. [in Ukr.].
8. Svyynous, I.V., & Mykytiuk, D.M. (2015). Orhanizatsiino-ekonomichni zasady rozvytku merezhi molokozahotivelnikh punktiv [Organizational and economic principles of development of milk collection points network]. *Ekonomika ta upravlinnia APK* [AIC Economics and Management], 2, 27–31. [in Ukr.].
9. Ibatullin, I., Karpenko, V., Strikhovskiy, D., & Andrushko, V. (2025). Instytutsiine zabezpechennia eksportnoi spromozhnosti molochnoho skotarstva Ukrainy [Institutional support of export capacity of dairy cattle breeding in Ukraine]. Modeling the Development of the Economic Systems, 2, 294–302. <https://doi.org/10.31891/mdes/2025-16-39>. [in Ukr.].
10. FAO. (2021). Digital technologies in agriculture and rural areas – Briefing paper. Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from <https://www.fao.org>.
11. Shust, O., Svyynous, I., Ibatullin, M., & Andrushko, V. (2025). Kholdynizatsiia v molochnomu skotarstvi ta yii vplyv na prodovolchu bezpeku Ukrainy [Holdingization in dairy cattle breeding and its impact on food security of Ukraine]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable Development of Economy], 6 (57), 196–204. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-28>. [in Ukr.].

Received: 03.06.2026 / Review 04.21.2026 / Accepted 04.30.2026

